

לאפשר למשרד הפנים לבדוק אם בתקופה זו או אחרת העתיקה התושבת את מרכז חייה מירושלים. במקרה זה עלול משרד הפנים לשלול תושבותה.

הסדרי הביניים עד להכרעה בבקשה לאחמ"ש

כאשר בן הזוג הוא נתין זר (בד"כ ירדני), הנמצא בישראל מכוח רשיון ביקור, מכובדים הסדרי הביניים שנקבעו במכתבה של עו"ד מלכה סן מ-17.1.96.

החל מאביב 1996 החלו מבקרים אלו לקבל התרי שהייה בישראל מסוג ב/1, המתחדשים מדי שישה חודשים, והכוללים את הזכות לעבוד בישראל.

אולם, הסדר ביניים זה אינו מיושם כאשר בן הזוג הוא תושב השטחים. על שהייתם של תושבי השטחים בישראל חלים הן החוק הישראלי בדבר הכניסה לישראל (עליו מופקד משרד הפנים), והן הדין החל בשטחים בנוגע ליציאה מהשטחים (עליו מופקד הצבא). בחוק הכניסה לישראל הוכנסו הוראות, שמטרתן לתאם בין שני הדינים*, אולם גם לאחר תיאום זה אין המצב המשפטי חד משמעי.

בפועל, מכל מקום, נמנע משרד הפנים מלתת אישורי שהייה זמניים לתושבי השטחים, והם מופנים למינהל האזרחי לקבל היתר כניסה לישראל. בעבר לא כללו היתרים אלו את הזכות לעבוד בישראל, ומאז פברואר 1996 כלל אין ניתנים היתרי כניסה לישראל על בסיס של משפחות חצויות.

בעיה נוספת היא זו של נתינים ירדנים, הנמצאים כאן ברשיונות ביקור והמסיימים בתקופה זו את מקסימום ההארכות שמשרד הפנים רשאי להעניק לסוג הרשיונות שניתן להם (ב/2) ע"פ החוק: מדובר במי שנכנס לישראל בסוף 1993 ובראשית 1994 - לקראת השינוי במדיניות - ולא יצא מאז. במקרה אחד, במקום להמיר את רשיון הביקור ברשיון לישיבת ארעי (שניתן להארכה באופן בלתי מוגבל), נדרש בן הזוג לצאת לירדן, והצליח לשוב לכאן ברשיון חדש (שאינו כולל היתר עבודה) רק לאחר התערבות עורך דין.

רישום ילדים

כאמור, תקנות הכניסה לישראל מעניקות לילדים שנולדו בישראל את מעמדו של אביהם. במקרים של בני זוג מזרח ירושלמים, שבהם האם תושבת והאב אינו תושב, חל הסיפא של תקנה 12 לתקנות, לפיה, אם התנגד ההורה השני למתן

* סעיף 13 לחוק וצו הכניסה לישראל (פטור תושבי יהודה ושומרון, רצועת עזה וצפון סיני, מרכז סיני, מרחב שלמה ורמת הגולן) תשכ"ח-1968.

מעמד לילד ע"פ מעמד האב, נתון הנושא לשיקול משרד הפנים. למשרד הפנים טופס מיוחד לבקשה לרישום ילדים במצבים אלו. ההחלטות בבקשות לרישום ילדים נחתכות בהתאם למרכז החיים. כאשר מרכז חיי המשפחה בירושלים, יירשמו הילדים בירושלים: הם יירשמו (עם מספר זהות) במרשם האוכלוסין ובתעודת זהות האם ויקבלו תעודת לידה ישראלית. כשיגדלו יהיו זכאים לתעודת זהות כחולה.

ב-1994, עם החלת המדיניות החדשה, היתה עמדת משרד הפנים (שהתקבלה במוקד ללא התנגדות), שהליך רישום הילדים צריך להיבלע בהליך האחמ"ש לאב, ואם הוגשה בקשת אחמ"ש לאב, אין עוד טעם בהמשך ההליך בבקשה לרישום הילדים. עמדה זו נראית לכאורה סבירה, שכן בשני ההליכים נדרשת הוכחה למרכז חיים בירושלים. אך הסבירות היא רק לכאורה: ראשית, בבקשה לרשיון קבע לאב-הבעל, נשקלים גם שיקולי ביטחון, שהם רלוונטיים לו, אך לא לילדיו. אם שיקולים אלו מכריעים נגד אישור הבקשה, היא מסורבת גם לגבי הילדים. הטיפול בבקשת אחמ"ש מתמשך הרבה יותר זמן מהטיפול בבקשת רישום הילדים. אמנם ילדים קטנים שאינם מחזיקים בתעודת זהות יכולים לחיות בירושלים גם בתקופת סגר, אבל מספר הזהות ותעודת הלידה נדרשים מהם לצורך קבלת שירותים רבים. מבחינה מהותית צריכה המדינה לתת יחס מיוחד ומועדף להסדרת ענייניהם של ילדים (למרות האמור כאן, יש להדגיש, שגם ההיענות לבקשה לאיחוד משפחה לאב קשור לזכויותיהם של הילדים - לזכותם לחיות עם אביהם, ולזכותם שחיי המשפחה לא יופרעו לא ע"י פירוד כפוי ולא ע"י עקירה כפויה (לארץ אחרת).

בינואר 1996, בעקבות לחץ של המוקד ושל עורכי דין שונים, חל שינוי במדיניות, ומשרד הפנים החל לטפל באופן נפרד ובלתי תלוי בבקשות לאיחוד משפחות ובבקשות לרישום ילדים. על מדיניות זו הוצהר, בין היתר, במכתבים של חיאח נצרה למוקד להגנת הפרט מ-28.1.96 ושל עו"ד מוריה בקשי מהלשכה המשפטית של משרד הפנים לעו"ד רוזנטל מיום 18.3.96. מאז הוגשו ע"י המוקד בקשות עבור רבות מהמשפחות בהן עניין איחוד המשפחות עבור הבעל תלוי ועומד. בקשה אחת נענתה בחיוב במאי 1996. שאר הבקשות נשארו בטיפול עד לאוקטובר 1996.

אנו יודעים מאנשים שפנו אלינו, שהמדיניות של מתן אפשרות להגשת בקשה לרישום ילדים גם בעת שתלוי ועומד אחמ"ש עבור הבעל, איננה מופעלת כלפי האוכלוסייה שאיננה מיוצגת. תושבות שביקשו לרשום את ילדיהן נשאלו, אם הוגש אחמ"ש לבעל. משהשיבו בחיוב, סירב משרד הפנים לקבל מהן את הבקשה.

בינתיים החל משרד הפנים גם לחדש את הטיפול בבקשות משנת 1993 שהוגשו בזמנו ע"י המוקד ולא טופלו אז. מכתבינו הישנים נשלפים מתהום הנשייה, לאחר שלא זכו לכל התייחסות מצד משרד הפנים משך שלוש שנים, ולאחר שגם אנו הפסקנו ללחוץ בנושא לאור הגשת בקשת איחוד משפחות עבור הבעל, ולאור המדיניות האמורה של חיבור בקשת רישום הילדים עם בקשת האחמ"ש לאב.

כמו כן, כותב המוקד למשרד הפנים, כי לפי הבנתנו הקריטריון הקובע הוא מרכז החיים הנוכחי, וכי לזה גם כיוונו את טענותינו העובדתיות.

קבלת תעודת זהות ראשונה

(בגיל 16, עפ"י החוק, יש להתחיל לשאת תעודת זהות, וכן למי שמקבל מעמד של תושב וכד').

במספר מקרים (למשל, 4632) ילדים השייכים למשפחות חצויות, שנרשמו במרשם התושבים ושהגיעו לגיל 16, נדרשו להגיש מסמכים המוכיחים כי מרכז חייהם בירושלים, כאשר פנו לקבל תעודת זהות. משיחת טלפון עם הפקידה האחראית במשרד הפנים, התברר שזהו נוהל קבוע. לדעתנו, זהו חלק מהניסיון לשלול תושבות (בדומה להחרמת תעודות זהות מאמהותיהם של אותם ילדים).

ביטוח לאומי וביטוח בריאות

שורה של זכאויות - ובמיוחד הזכאויות לקצבת ילדים מהביטוח הלאומי ולביטוח בריאות - מוקנות אך ורק לתושבי המדינה. לעניין זה, הגדרתו של תושב שונה מזו שע"פ חוק הכניסה לישראל: המצב העובדתי בהווה הוא שקובע, ללא זיקה למעמדו של האדם לפי החוקים עליהם מופקד משרד הפנים. יציאה מישראל (לרבות לשטחים) מביאה לאבדן הזכויות המוקנות לתושב. אולם ניתן לשוב ולרכוש זכויות אלו, כאשר שבים ומשתקעים בתחום ישראל. בפסיקה נקבעה חזקה, לפיה מי שמתגורר בתחום ישראל שנתיים רצופות הוא תושב. לפי חוק הביטוח הלאומי, אם כן, ההגירה מירושלים ואליה היא דו-כיוונית, בעוד שמשרד הפנים נותן נפקות רק ליציאה מירושלים כשוללת תושבות, ואינו מכיר בישיבה ממושכת בעיר כמקנה זכויות.

גם ההליכים בביטוח הלאומי הם ארוכים וקשים, וכוללים סדרה של בדיקות הנעשות ע"י פקחים בבית המשפחה, כדי לוודא שהמשפחה אמנם חיה במקום. הבדיקות הן קפדניות ביותר, ובמקרים רבים הבקשות מסורבות, ונדרש ערר לבית הדין לעבודה כדי שהמשפחה תממש את זכאותה.

מכשול נוסף למימוש הזכאות הוא הצורך במספר זהות. מי שאינו מחזיק במספר זהות אינו יכול לממש את זכאותו לקצבה או לביטוח בריאות, כנראה בשל הסדרים טכניים של מיחשוב בביטוח הלאומי. מדיניות משרד הפנים גורמת לכך שתושבים רבים, המוכרים ככאלו ע"י המוסד לביטוח לאומי, בייחוד ילדים, אינם נושאים מספר זיהוי. במוסד לביטוח לאומי הוחלט לפתור בעיה זו ע"י הנפקה של מספרי זהות זמניים, פיקטיביים, לצורך מימוש הזכאויות החברתיות בלבד. הנוהל מכונה במוסד לביטוח נוהל "דרכוניסטים", והוא מיושם גם לגבי אנשים המוכרים כתושבים, הנושאים דרכון זר, ושאינן להם מספר זיהוי ישראלי.

אנו מתבקשים להשלים מסמכים ולמלא טפסים על מנת שהבקשות יטופלו. הפנייה להשלמת מסמכים ולמילוי טפסים נעשית על גבי טופס ה-Xים של האחמ"ש (לאחר שהמלים "איחוד משפחות" נמחקות ביד ובמקומם נרשם "רישום ילדים"). באופן סטנדרטי נוהגת הפקידה העוסקת ברישום ילדים לסמן Xים בכל המשבצות.

החשש הוא, ש"שליפת" בקשות מהעבר, מיועדת לרכז מידע על משפחות שבהן אחד מבני הזוג אינו תושב, בדרך לשלילת מעמדה בישראל של האישה התושבת ושל אותם ילדים הרשומים כבר במרשם.

בסוף אוקטובר 1996 החל המוקד לקבל תשובות חיוביות למספר בקשות לרישום ילדים.

נוסח האישורים מכשיל:

"בתשובה על מכתבך מיום _____ הריני להודיעך כי החלטנו לאשר רישום ילדיה כתושבי ישראל ולפי הרשימה הלוטה בזה.

החלטתנו הנ"ל מתבססת על הטיעון ועל ראיות לכאורה, לפיהן מיוני 1967 ועד היום, היא או הוריה מקום המגורים הקבוע היה והינו באותו חלק של שכונה או אזור הנמצא בתחום ירושלים.

למותר לציין כי אם בעתיד יגיע לידינו מידע שיש בו כדי לסתור את הטיעון הנ"ל ואת הראיות שהוצגו לנו, יהיה רשאי שר הפנים לעשות שימוש בסמכותו לפי סעיף [כך במקור!] 11 לחוק הכניסה לישראל ולבטל את הכרתו כמי שיושבים בקביעות כחוק בתחום מדינת ישראל על כל ההשלכות הכרוכות בכך."

סעיף 11 הנ"ל מאפשר לשר הפנים לבטל רשיונות לישיבת קבע "ע"פ שיקול דעתו", ומן הסתם, הוא זכאי לבטל רשיון שניתן על סמך הטעיה מכוונת מצד בעל הרשיון.

במכתבי האישור האלו, יש ניסיון להכניס לפיהן של המבקשות רישום ילדיהן, כמו גם לפיו של המוקד, טענות שכלל לא נטענו (ועובדות שאף לא נבדקו ע"י המוקד) ושמרחיקות כמעט 30 שנה אל תוך העבר.

במשרד הפנים אף דורשים ממי שמקבלת את האישור למסור (בעת הליך הרישום) הצהרה בכתב, שיכולה להיות ערוכה ע"י הכתבנים שמחוץ למשרד, לפיה מאז שנישאה היא חיה בירושלים. נתקלנו בדרישה זו גם טלפונית וגם כאשר עובד המוקד ליווה שתיים מהנשים לרישום. משרד הפנים הסתפק, עם זאת, בהצהרה לפיה כל העובדות שנמסרו באמצעות המוקד להגנת הפרט למשרד הפנים בעניין מרכז חייה, יחד עם ילדיה, בירושלים, הן נכונות.